

Lovforslaget om billig Alderdomsforsørgelse.

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening.

Af

G. F. Tvermoes,

Direktør for Landbygningernes Brandforsikring og for
Assuranceselskabet „Danmark“.

Naar jeg paa Opfordring har paataget mig i Nationaløkonomisk Forening at indlede en Diskussion om det af Regeringen fremlagte Forslag til Lov om en Anstalt for billige Alderdomsforsørgelser, er det med fuld Bevidsthed om, at jeg til at udføre dette Hverv tilfredstillende savner en væsenlig Betingelse, det grundige Kjendskab til Nationaløkonomien og dens videnskabelige Grundsætninger og Methoder. Jeg maa indskrænke mig til at se paa Sagen, saaledes som den i den praktiske Administration opdragne Mand maa hjælpe sig i en Sag, hvor han paa Forhaand savner nogle af de nødvendige Forudsætninger; det vil sige: jeg vil fremdrage de Synspunkter, som Sagen frembyder for den praktiske Mand, og rejse de Spørgsmaal, som maa søges besvarede af den mere indgaaende Indsigt, inden jeg og den store Mængde kunne inklade os paa at have en bestemt Mening. Hvad jeg udtaler udover rent

positive Oplysninger, maa altsaa ikke betragtes som Postulater, men kun som Diskussionsæmner.

Først skal jeg da bemærke, at jeg i Øjeblikket i og for sig lægger mindre Vægt paa, om forskjellige Enkeltheder i Forslaget maa anses for mer eller mindre heldige, eller om Lovforslaget i det Hele er mer eller mindre heldigt redigeret. Hovedvægten lægger jeg paa, at Regeringen i dette Forslag bryder en helt ny Bane, at Regeringen — om end foreløbig under visse og betydelige Indskrænkninger — udtaler som sin Anskuelse, at Staten af sin Formue skal give positive Tilskud til sine Borgeres Alderdomsforsørgelse, uden at disse derfor skulle lide Skaar i deres borgerlige Rettigheder; vel er Statens Tilskud hertil foreløbigen indskrænket til 2 Mill. Kr., men Lovforslagets Motiver forudsætte, at Staten vil gaa videre i samme Retning, og Finansministeren har jo efter Bladenes Referater udtalt, at, hvis Tanken viser sig rigtig, kan der senere blive Spørgsmaal om endog meget store Beløb; det forudsættes altsaa, at Staten i Tiden kan betragte det som sin berettigede Opgave at anvende endog store Beløb af de gennem Skatter og Afgifter indkommende Indtægter for at forsørge Landets gamle Borgere. Der kunde være skrevet tommetykke Bøger af lærde Folk og Masser af Avisartikler om det Rigtige i denne Tanke, uden at den derfor i vor Levetid vilde rykke sin Realisation et Hanefjed nærmere; men naar en Regering gjør Tanken til sin og frembærer den i et Lovforslag, er den med et Slag bleven aktuel og vil meget vanskeligt kunne slaas ihjel igjen; ja, jeg tror endog, at, selv om man ved at forkaste det foreliggende Lovforslag foreløbig kan udsætte Tankens praktiske Gjennemførelse,

vil man kun meget vanskelig kunne hindre, at den uafbrudt dukker op igjen, ene og alene fordi den én-gang har været frembaaret af en Regering. Det er Tidens mest brændende Spørgsmaal, der røres ved, og undlader man nu at tage det under Debat hos os, kunne vi maaske senere blive nødt til at behandle det under langt ugunstigere Forhold; thi det kan neppe være Tvivl underkastet, at der er langt større Forudsætning for en lidenskabsløs Forhandling paa et Tidspunkt, hvor det er Staten, der gjør et Tilbud, som efter Tidens øjeblikkelige Tankesæt maa betragtes som en Begunstigelse, end hvis den udsættes til et Tidspunkt, hvor de mindre heldigt stillede Samfundslag under en uklar Erindring om og uklar Forstaaelse af et tidligere Tilbud begynde at opstille ubillige Fordringer; og at Fordringerne, naar de fremkomme som saadanne, ville blive ubillige eller i hvert Fald uopfyldelige, er der neppe Tvivl om, da den store Mængde kun vanskeligt vil kunne bedømme sine egne Fordringers Rækkevidde.

Grundtanken i Lovforslaget er, at den ubemidlede Mand eller Kvinde sættes istand til ved sit 55de Aar at naa en Alderdomsforsørgelse af 200 Kr. ved at Staten betaler $\frac{1}{3}$ af, hvad denne Alderdomsforsørgelse koster, imod at han eller hun selv betaler $\frac{2}{3}$ igjennem Indskud, der erlægges fra det 18de eller senest fra det 45de Aar og forrentes med 4 % (nøjagtigt 2 % halvaarlig), og hertil vil Staten foreløbig stille en Kapital af 2 Mill. til Disposition. Dør Vedkommende inden det 55de Aar, betales Indskuddene tilbage med 4 % Rente og Rentes Rente. Der forlanges dernæst, at Interessenten ved sin Indtrædelse skal opgive

- a) i hvor lang Tid og til hvilke Terminer han vil gjøre Indskud og
 b) disses Størrelse, idet han dog ikke er forpligtet til at fastsætte dem til ligestore Beløb.

Hvorvidt denne Fordring er mer eller mindre hensigtsmæssig, skal jeg foreløbig forbigaa; jeg gaar ud fra den som noget Givet, og jeg ser ogsaa bort fra, at Forsørgelsen i visse Tilfælde kan stige til 300 Kr.

De Spørgsmaal, der først maa ønskes belyste, ere: hvad koster Livrenten, og hvad Indflydelse faar Indtrædelsesalderen paa Indskuddets Størrelse, samt hvilken Indflydelse faar den større eller mindre Aarrække, hvori Indskuddene gjøres?

I denne Henseende kan bemærkes, at, hvad en Livrente paa 200 Kr. ved det 55de Aar skulde koste, rettelig burde gjøres afhængig af Dødeligheden blandt de Klasser, der ville benytte Anstalten, men den kjender man jo ikke, og man maa derfor, eller i hvert Fald kan man ved en almindelig Betragtning af Anstalten foreløbig holde sig til de Dødelighedstavler, der benyttes i Statens Livsforsikringsanstalt, uagtet man vel paa Forhaand kan være temmelig vis paa, at de ikke ville stemme med de indtrædende Forhold, hvis Anstalten vinder Indgang i den arbejdende Klasse; efter disse Tavler kan en Livrente paa 200 Kr. ansættes

for en 55aarig Mand til 2276 Kr.
 og — — Kvinde - 2524 —

heraf skal der ved Interessenternes 55de Aar være opsparet $\frac{2}{3}$ gjennem egne Indskud, altsaa

for Mand c. 1517 Kr.
 — Kvinde 1653 —

og Staten skal altsaa tilskyde, men først ved Vedkom-
mendes 55de Aar

for Mand c. 759 Kr.
— Kvinde 841 —

og diskonteret tilbage til Indtrædelsesdagen bliver disse
Tilskuds Værdi

for 18aarig Mand c. 178 Kr.
— Kvinde c. 197 —
for 45aarig Mand 513 Kr.
— Kvinde 568 —

Disse sidste Tal repræsentere altsaa den Gave, som Staten
ved Interessentens Indtrædelse i det 18de eller 45de Aar
skænker under Forudsætning af, at han opfylder sine
Forpligtelser og oplever sit 55de Aar; men allerede heraf
vil man kunne se, at det Tilskud, som Indtrædelse i den
unge Alder giver Ret til, kun er ringe sammenlignet med
det, som Indtrædelse i en højere Alder, giver Ret til.

Naar jeg for Simpelheds Skyld forudsætter, at Ind-
skuddene skulle erlægges ved Aarets Begyndelse, og at
de forrentes med 4 % pCt. aarlig, blive deres omtrent-
lige Størrelse for forskjellige Indtrædelsesaldere følgende:

Indtrædelsesalder	Mand							Kvinde						
	18 Aar	20 Aar	25 Aar	30 Aar	35 Aar	40 Aar	45 Aar	18 Aar	20 Aar	25 Aar	30 Aar	35 Aar	40 Aar	45 Aar
Aarlig Betaling ind- til det 55de Aar	Kr. 18	Kr. 20	Kr. 26	Kr. 35	Kr. 49	Kr. 73	Kr. 122	Kr. 19	Kr. 22	Kr. 29	Kr. 39	Kr. 54	Kr. 81	Kr. 135
Aarlig Betaling i 10 Aar		46	55	67	82	100	122		51	62	75	91	111	135
Kapitalindskud ved Indtrædelsen	355	384	468	569	692	842	1025	394	427	519	631	768	935	1137

Det faktiske Forhold er altsaa det, at for disse Indskud opnaar en Mand ved sit 55de Aar 2276 Kr. og en Kvinde 2524 Kr.; det ligger derfor nær at spørge, hvad Rente han faar af sine Penge, og dertil maa svares, at det er meget forskjelligt efter den valgte Betalingsmaade; en 18aarig Mand faar kun ubetydeligt over 6 % Rente, en 45aarig Mand, der gjør et Kapitalindskud af 1025 Kr. faar $8\frac{1}{4}$ % Rente af sine Penge, og gjør han et aarligt Indskud af 122 Kr., faar han over 13 %.

Naar der dernæst spørges om, for hvormange Interessenter et Tilskud af 2 Mill. kan slaa til, er det klart, at det først og fremmest afhænger af, hvor hurtig en Indgang Anstalten faar i Befolkningen; om Tilgangen bliver saa stor, at de 2 Mill. blive fuldt optagne strax i det første Aar, eller om den vil udstrække sig over flere Aar; i sidste Tilfælde ville jo de Dele af de 2 Mill., som ikke blive optagne i det første Aar, voxe med deres egne Renter og Renters Rente og derigjennem tilstede Muligheden af et noget større Antal Interessenter. For Overblikkets Skyld vil det være bedst at gaa ud fra, at de 2 Mill. blive fuldt optagne i det første Aar. Dernæst kommer det an paa, i hvad Alder de indtrædende Interessenter ere; i denne Henseende vil det være tilstrækkeligt at betragte de tvende Yderpunkter for Indtrædelsen, 18 og 45 Aars Alderen. Hvis de Indtrædende ere lutter 18aarige, ville de 2 Mill. kunne betale Indskuddene for 11,200 Mænd eller 10,200 Kvinder ved deres 55de Aar; ere de Indtrædende lutter 45aarige, ville de strække til for 3900 Mænd eller 3500 Kvinder; men her maa nu vel bemærkes, at det jo ikke er alle de Indtrædende,

der faa Andel i Statens Tilskud, men kun dem af disse, der opleve deres 55de Aar; der kan altsaa indtræde betydeligt flere, og hvormange, det afhænger af, hvor hurtigt eller langsomt de dø ud. Her maa altsaa tages Hensyn til Dødeligheden, og dette vil mest passende kunne ske ved at gaa ud fra den sidste Folketælling, da den vistnok vil udtrykke de sande Forhold nærmere end Livsforsikringsanstaltens Tabeller. Gjør man den Forudsætning, at Forholdet imellem Befolkningens Aldersklasser holder sig nogenlunde uforandret, vil man i Antallet af Levende i de forskellige Aldere have et Billede af, hvorledes Befolkningen efterhaanden dør bort med den voxende Alder. Forudsætningen er vel ikke rigtig, da Befolkningstilvæksten har Indflydelse paa Aldersgrupperingen: men, naar vi som her kun betragte Sagen i store Træk, ville vi ad denne Vej faa fuldstændig tilstrækkelig nøjagtige Resultater.

Folketællingen viser

for Alder	Antal Mænd	Antal Kvinder
18 Aar	c. 17,700	c. 17,800
45 —	10,800	11,100
55 —	8,800	9,000

Gaar man ud fra, at disse Tal repræsenterer den Regel, hvorefter Befolkningen dør, vil der kunne indtræde

af udelukkende 18aarige c. 22,100 Mænd eller c. 20,000 Kvinder
og — 45aarige c. 4,800 — eller c. 4,300 —

Det Antal Interessenter, som Kassen kan optage, ligger altsaa imellem 4300 og 22,100, og af disse vil et Antal imellem 3500 og 11,200 komme til Livrente-hævning.

Hvor længe det vil vare, inden de 2 Mill. ville blive tagne fuldt i Beslag, afhænger naturligvis dernæst af det Forhold, hvori Antallet af de Interessenter, som kunne optages, staar til det Antal Individier i Befolkningen, der har Evne til at indgaa paa Anstaltens Betingelser. I Lovforslagets Anmærkninger siges vel, at der kun sigtes paa Personer henhørende til den ubemidlede Klasse, men i og for sig giver det Enhver Retten til at indtræde, og det er ganske naturligt, da Lovforslaget i sin nuværende Form umuligt kan gjøre Adskillelse imellem Bemidlede og Ubemidlede og heller ikke burde kunne gjøre det, da der jo ingen Sikkerhed haves for, at en i Øjeblikket bemidlet Mand ikke vil være en fattig Mand, naar han bliver 55 Aar; men dertil kommer endnu, at Udtrykket «ubemidlede Klasser» er et noget ubestemt Begreb. Hvis man vil henregne en Formand eller en særlig flink Haandværkssvend, der sammen med sin Kone tjener 1600 Kr., til de ubemidlede Klasser, maa man sikkert ogsaa medtage Bestillingsmanden med en Indtægt af 2 til 3000 Kr., thi som vore sociale Forhold nu engang ere — og vi maa gaa ud fra de bestaaende Forhold — og naar der henses til, hvad det koster ham at leve, er det rimeligt at antage, at han i Regelen vil være fattigere end denne Haandværkssvend eller Formand. Kunne vi ikke udelukke Bestillingsmanden med 2 à 3000 Kr. Indtægt, kunne vi heller ikke udelukke Gaardmanden, hvis Gjennemsnitsindtægt dog vistnok falder under 3000 Kr., og dette vil have stor Betydning; thi der er vistnok Ingen, der kan drage saa stor Nytte af Lovforslagets Anstalt som Gaardmanden, naar han blot rigtig forstaar Sagen. Begynder han

i sit 45de Aar at sætte 122 Kr. aarligt ind, vil han, som berørt for lidt siden, faa over 13 % af sine Penge, hvis han oplever sit 55de Aar, og dør han forinden, faar han 4 % ligesom i mange andre Sparekasser. Uden at vove Nogetsomhelst vil han altsaa, hvis han lever, kunne opnaa en Aftægt saa billig, at der ikke kan tænkes nogen anden Maade, hvorpaa han kan faa den billigere; han vil derhos med samme Fordel kunne benytte Anstalten for sin Hustru; Gaardmanden vil med andre Ord ved paa en enestaaende billig Maade at erhverve en Livrente paa 200 Kr. kunne skabe sig en af Gaardens nye Ejer uafhængig Stilling, naar han gaar paa Aftægt, istedetfor at gaa ind paa de usle Aftægtsforhold, som han nu hyppigt maa finde sig i for at kunne sætte sine Børn i Vej.

Embedsmanden, den bedre stillede Bestillingsmand og rimeligvis ikke ganske faa mindre Kjøbmænd, med andre Ord den ubemidlede Del, af det, man hos os med et mindre heldigt Ord kalder den dannede Klasse, ville benytte Anstalten som Alderdomsforsørgelse for deres Døtre. I disse Klasser have Døtrene jo den Skjæbne at faa en Opdragelse, der kun gjør dem lidet skikkede til Livets Kamp; blive de ikke gifte, skulle de tjene Brødet som Lærerinder, Husbestyrerinder eller ved Syning og Broderi, og, naar de blive gamle, er deres Lod meget ofte sørgelig; de kæmpe i den højere Alder ofte en haardere Kamp for Livet end den pjalteklædte Fattigdom. Jeg antager, at de fleste af os kjende flere saadanne Exempler paa gamle trængende Damer, og tænk blot, hvad 200 Kr. om Aaret vil være for dem, naar de blive 55 Aar og altsaa have naaet den Alder, hvor man ikke gjerne paa Arbejdsmarkedet indlader sig med dem, saalænge yngre

Kræfter kunne faas; 200 Kr. om Aaret ville for disse være en sand Velsignelse. Kan en Fader skrabe 394 Kr. sammen ved Pigebarnets 18de Aar, vil han kunne sikre hende de 200 Kr.; kan han blot naa den halve Sum, vil han kunne lære hende, at hun af den Lon, hun tjener, maanedlig maa sætte 2 Kr. ind i Anstalten fra sit 20de til 30te Aar, (Nytten heraf vil hun let bringes til at forstaa, langt lettere end f. Ex. en Tjenestepige). Et lille Beløb til Indsættelse i denne Anstalt kunde være en udmærket Konfirmationsforæring af en mere velhavende Onkel eller Tante. Mange Fædre af den saakaldte bemidlede Klasse ville gjøre Indskud for deres Døtre, da de kunne afse Beløbet og erkjende ikke at kunne vide, hvad Fremtiden vil bringe Børnene.

Jeg er forberedt paa, at der maaske vil blive bemærket, at det egenlig ikke er disse Klasser, som Lovforslaget tænker paa, og at det navnlig ikke tænker paa, at Forældre skulle benytte det som Alderdomsforsørgelse for Døtre. Hertil vil jeg svare, at dette vistnok er rigtigt, og i den første Begyndelse vil denne Opfattelse nok afholde nogle, fordi det maaske ikke vil blive betragtet som «fint» i den saakaldte dannede Klasse; men det vil snart glemmes. Man vil betragte Anstalten som et lille Vallø eller Vemmetofte, og kan den formuende Del af de højere Rangklasser være bekjendt at indskrive deres Døtre i disse, kunne vi Andre ogsaa være bekjendt at indskrive vore Døtre i Lovforslagets Anstalt. Jeg vedkjender mig, at, hvis Lovforslaget gaar igjennem, vil jeg ikke blot ikke genere mig for at gjøre Indskud for mine Døtre ved deres 18de Aar, men jeg vil anse det for min ligefremme Pligt.

Alt i Alt tror jeg, at hvis Anstaltens Indretning bliver rigtigt opfattet, ville de 2 Mill. i meget kort Tid blive optagne af Samfundsklasser, for hvilke de opstillede Indskudsvilkaar ikke blot ere af mindre Betydning, men maaske endogsaa fordelagtige; thi, naar de vide, at de have Baandet til at betale paa de bestemte Tider, ville de kunne rette sig derefter, ja jeg tror endog, at de ligefrem ville betragte det som en Fordel, at de have Baandet paa sig. Navnlig vil det gaa hurtigt, hvis Gaardmændene gribe Anstalten, thi som bemærket ville henved 5000 45aarige Gaardmænd eller det halve Antal med Koner være tilstrækkelige til at optage det hele Beløb. Saalænge Statens Tilskud er begrænset til 2 Mill., vil der altsaa neppe kunne fremkomme noget-somhelst praktisk Bevis — hverken for eller imod med Hensyn til hvorvidt en Anstalt som den paatænkte kan faa nogen Betydning for Smaakaarsfolk i dette Ords strængere Betydning.

Jeg tror derfor, at det vilde have været heldigt, om Regeringen istedetfor simpelt hen at foreslaa et Tilskud af 2 Mill. af Statens Midler med Udsigt til en senere Forøgelse af dette Beløb, havde formuleret det som et Tilskud af det i Statens Livsforsikringsanstalt fremkomne Overskud. Jeg skal indrømme, at en saadan Redaktionsforandring i og for sig ikke vil have stor reel Betydning, da Staten jo har Ret til ved Lov at inddrage dette Overskud i sin Kassebeholdning, men naar det fremtraadte for den almene Bevidsthed, at der foreløbig kun var Tale om at anvende en Del af Livsforsikringsanstaltens Overskud til Fordel for nogenlunde de samme Klasser, som have frembragt Overskuddet, og med den Bitanke derigjennem at gjøre et Forsøg paa

at finde en Vej, hvorefter man kunde hjælpe Smaafolk, kunde det dog være muligt, at de lavere Lag med den Billighedsfølelse, som Arbejdsklassen maa erkjendes hidtil at have været gennemtrængt af hos os, uden Vrede ville se paa, at de 2 Mill. maaske slet ikke kommer den egenlige Arbejdsklasse til Del; men nu er det engang ikke sket, og saa kan det ikke nytte, at dvæle derved; og at det ikke er sket, ligger vistnok ganske naturligt i, at de uafhængigt Stillede ikke have noget rigtigt Begreb om, hvor stor en Vægt der i den dannede Middelklasse lægges paa en fast Indtægt af 200 Kr.

Men det, at den foreløbig foreslaaede Ordning ikke kan give noget Bevis for eller imod, bliver jo ikke det Afgjørende; thi der er jo ikke Tvivl om, at Enhver maa anse det for ønskeligt, om det skulde blive muligt ved fremtidige Udvidelser at faa Anstalten til at omfatte alle eller i hvert Fald den største Del af de mere ubemidlede Klasser. Jeg skal derfor gaa over til at gjøre det Tankeexperiment, at hele Befolkningen indtraadte i Anstalten, og vise, hvorledes Forholdene da vilde stille sig.

For at lette Oversigten skal jeg dele Betragtningen. Lader os først antage, at det bliver vedtaget, at første Gang iaar og saa fremdeles hvert Aar skulle alle de Individuer, der fylde 18 Aar, indtræde i en Anstalt under Lovforslagets Forudsætninger for at opnaa en Livrente paa 200 Kr. ved deres fyldte 55 Aar. Efter sidste Folketælling er der her i Landet af 18aarige

17,700 Mænd
og 17,800 Kvinder.

af disse kan der, som allerede foran nævnt, antages at være i Live ved det 55de Aar

omtrent 8,800 Mænd
9,000 Kvinder,

og for hver af disse skal Staten gjøre et Tilskud, som vil kunne afgjøres ved at der strax indbetales c. $3\frac{1}{3}$ Mill. Kr., og dette vil gjentage sig hvert Aar. Om 37 Aar vil der saa med Renter og Rentes Rente være opsamlet i Anstalten

gjennem Statens aarlige Tilskud af $3\frac{1}{3}$ Mill.....	c. 285 Mill.
— Interessenternes egne aarlige Indskud (under Hensyn til, at Indskuddet med Renter tilbagebetales, naar en Interessent dør inden det 55de Aar) c. 490 —	
	tils. 775 Mill.

og Formuen vil endnu i nogle Aar voxe yderligere.

Men nu skulle jo ogsaa i det mindste de, der iaar ere mellem 19 og 45 Aar have Adgang til Anstalten; for dem maatte Staten strax tilskyde 165 Mill. eller hvis den foretrækker at udstrække Betalingen over en længere Aarrække, f. Ex. 26 Aar, c. $10\frac{1}{2}$ Mill. Kr. om Aaret i 26 Aar, og naar der hertil kommer Interessenternes eget Indskud, vil det være klart, at Anstaltens Kapitaler ville voxe endog betydeligt over 1000 Mill.; hvormeget har jeg ikke regnet ud, men jeg antager, at det vil blive c. 1300 Mill. Kr.

Man kunde maaske tro, at Grunden til, at de opsamlede Beløb ville blive saa store, maatte søges i, at ogsaa alle Landets bemidlede Klasser ere tagne med; men at dette ikke forholder sig saaledes, vil være klart, naar jeg oplyser, at efter Prof. Scharlings og Falbe Hansens «Danmarks Statistik» var der kun c. 140,000

---

*) Statens Tilskud vilde altsaa blive i 26 Aar $13\frac{1}{2}$ Mill. og derefter $3\frac{1}{2}$ Mill. aarlig.

Individer, der bleve satte i Indkomstskat efter Loven af 1870, og af disse Skatteydere bleve kun $\frac{1}{6}$ ansatte til en aarlig Indtægt af over 2400 Kr. og kun $\frac{1}{18}$ til en Indtægt af over 4000 Kr. Vel kan det være muligt, at Indtægterne have været ansatte for lavt, men selv om saa er, ville dog de Individer, der have en nogenlunde rigelig Indtægt, udgjøre et saa lille Antal, at de ingen væsenlig Indflydelse kunne faa paa Anstaltens Kapitalopsamling.

Disse store Midler maatte saa anbringes i Værdipapirer; men hvad Betydning vil det have for vort lille Land, at der sker en saadan Forøgelse af Værdipapirernes Masse, uden at der er sket nogen tilsvarende Forøgelse af den i Landet tilstedeværende Kapital? Jeg savner fuldstændig nationaløkonomisk Indsigt til rigtigt at bedømme det, men det forekommer mig dog, at der let kan ske en fuldstændig Forrykning af Kapitalforholdene; særlig kunde jeg tænke mig, at Prioritetsrenten maaske maatte gaa ned, og det forekommer mig dernæst, at betydelige Beløb, der nu cirkulere i de smaa Bedrifter, ville blive overførte paa Kapitalens Haand.

Men der er ogsaa Anledning til flere andre Betragtninger. Jeg skal saaledes henlede Opmærksomheden paa, at om det end kan siges, at en aarlig Indtægt af 200 Kr. i den ældre Alder er et lille Beløb til at leve af navnlig for Bybeboerne, viser den Kapitalopsamling, der er nødvendig, naar denne Indtægt skal opspares i de yngre Aar for hele Befolkningen, at 200 Kr. maa anses for et meget stort Beløb. Da denne Anstalt ikke — som Lovforslaget forudsætter — kan tage Hensyn til, hvorvidt Interessent-

erne ere mere eller mindre trængende, ligger det dernæst nær at spørge, hvem der vil have størst Fordel af den, de bedre Stillede eller de Fattigere; hertil maa svares, ubetinget de første. For det Første ville de have den Fordel, at de med de nu opstillede Indskudsbestemmelser lettere end de Fattigere ville kunne opsætte Indskudstiden til det 45de Aar, hvorved de gjøre 13 % af deres Penge; men dernæst ville de ogsaa tjene paa Livrentens Pris. Det er nemlig uomtvisteligt, at Dødeligheden mellem de ringere stillede Samfundslag er større end imellem de bedre stillede Klasser og Forskjellen er vistnok stigende med den stigende Alder. Heraf bliver Følgen, at naar begge Klasser ere i den samme Anstalt og denne efter nogen Tids Forløb fastsætter Livrentepriisen efter den indtrufne Dødelighedserfaring, bidrager den større Dødelighed imellem de lavere Lag til at sætte Livrentepriisen ned for de bedre Stillede; disse ville altsaa faa Livrenten for en billigere Pris, end hvis de dannede en Kasse for dem selv, og omvendt maa de Andre betale mere.

Ved at tænke sig en hele Befolkningen omfattende Anstalt, falder det altsaa stærkt i Øje, at det i sin Kjærne er uheldigt, at Lovforslaget ikke kan udelukke de mere bemidlede Klasser.

Endelig er der god Grund til at overveje, hvad Mulighed der er for, at den fattigere Mand eller den Mand, der taber en Dagløn for hver Dag, han er forhindret i at arbejde, har for at høste Nytte af Anstalten, hvis han en lang Aarrække i Forvejen skal binde sig til bestemte Indskud. Jeg anser det for ligefrem stridende imod den menneskelige Natur, om en 18aarig Arbejder først skulde kunne tage og dernæst skulde kunne

gjennemføre en saadan Beslutning. Kommer han fra et fattigt Hjem, trænger han, saasnart han selv tjener Noget, til at blive udspist; man kan hundrede Gange paastaa, at det er urigtigt, saa vil han alligevel i flere Aar bruge forholdsvis meget til Mad og Drikke, og det er ikke blot for Nydelsens Skyld, men fordi Naturen kræver det; hvorledes vilde det ellers være muligt, at vore smaa spinkle 16aarige Fattigmændsbørn i Løbet af et Par Aar for en Tid kunne udvikles til kraftige og arbejdsføre Skikkelser. Kan han undvære lidt, gaar det til Forældrene og de smaa Sødskende, og, naar han bliver 22 Aar, skal han være Soldat. Det maa absolut staa som en Umulighed for en saadan ung Mand at kunne binde sig til bestemte Indskud, og saa opgiver han det aldeles; kunde han derimod gaa hen med en Krone og sætte den i Sparekassen, vilde det vel være muligt, at man kunde lære ham at tage saa sparsomt som muligt til sin Spareskilling, for at der om muligt kan blive Noget tilbage til de gamle Dage, men i hvert Fald er det hans Pligt først at tænke paa Nutiden og at spare for at kunne sætte Foden under eget Bord; for det mest Nødtørfte hertil er samlet, kan og bør han ikke direkte tænke paa Alderdommen. En Tjenestepige kunde maaske nok gjøre nogle Indskud i sin yngre Alder; men det ligger dog nærmere for hende at spare til et Udstyr; saa kan hun lettere faa sig en Mand. Jeg mener altsaa, at hvis en Alderdomsforsørgelse, støttet paa egne Indskud, skal kunne gennemføres for den arbejdende Klasse, maa Arbejderen kunne komme med sine Indskud ligesom i en Sparekasse. Dernæst forekommer det mig, at Statens Tilskud burde

være procentvis stigende efter Tiden, hvori de indbetalte Beløb have henstaaet urørte i Kassen; thi der er dog noget Ubilligt i, at en Mand, der gjør faste Indskud, fra sit 18de Aar, kun faar lidt over 6 %; medens den, der først begynder i sit 45de Aar, faar 13 %; i hvert Fald skal dette Forhold da ikke opmuntre Arbejderen til at begynde tidligt. Jeg vil snarere finde, at det ligger nærmere for den fornuftigt tænkende Arbejder at sige til sig selv, at det vil være urimeligt af ham i sine unge Dage at tænke paa sin Alderdomsforsørgelse, naar han har dobbelt Fordel af at opsætte dette til sit 45de Aar; til den Tid kan han desuden haabe at have Børnene fra Haanden og derigjennem at naa en forøget Evne til at ofre Noget paa sin egen Alderdomsforsørgelse; ja Børnene kunne maaske endog hjælpe ham dertil. Men, ere disse Betragtninger rigtige, er det øjensynligt, at Arbejderen vil være bedst tjent med, at Anstalten først og fremmest virker som en ganske almindelig Sparekasse, hvor han kan indsætte og udtage sine Penge, og Staten vil kunne opmuntre ham til ikke at tære mere end højst nødvendigt paa sin Spareskilling ved efter nærmere bestemte Regler at tilbyde de Beløb, der forblive indestaaende urørte, Fordele, som stige med Tiden, hvori de forblive urørte. Jeg kan ikke anse det for rigtigt at berøve Arbejderen Muligheden af i et givet Øjeblik at kunne disponere over et af ham selv opsparat Beløb, da hans hele Velfærd maaske kan komme til at bero paa at have Raadighed over et mindre Beløb, og i Praxis vil og maa Nutidens Krav altid staa over Fremtidens.

Jeg anser det for umuligt, at nogen væsenlig Del selv af de bedst stillede Arbejdere ville kunne ind-

gaa paa faste Indskud for en længere Aarrække, naar der ikke tilvejebringes passende Mellemed imellem dem og Anstalten. I tidligere Tid fandt Arbejderen en Bistand i de eksisterende Lav, der jo virkede baade som Syge- og Understøttelseskasser, og der maatte tænkes paa, om der ikke kunde findes Former for noget lignende Indretninger, der kunde tjene som Mellemed og som maaske tillige paa anden Maade kunde støtte Arbejderen i Kampen imod Kapitalens Overmagt. Som Forholdene have udviklet sig, maa vi indrømme, at den arbejdende Klasses Stilling ser sørgelig ud: Paa Grund af de forbedrede sanitære Forhold voxer Befolkningen og Konkurrencen bliver større og større. Dampmaskinen har tilvejebragt Forhold, som vore Forældre ikke drømte om; den større Intensitet i Arbejdet frembringer større Kapital; Kapitalerne konkurrere indbyrdes; den større Kapital og Industri knuser og absorberer den mindre, og Arbejderen synker mere og mere ned til at blive et viljeløst Hjul i det hele Maskineri; ganske vist kan han nu købe visse Fornødenheder for Priser, som man tidligere ikke drømte om, men tidligere kjendte han ikke disse Fornødenheder, og derfor savnede han dem ikke, men nu savner han Midler til at købe dem. Foranlediger Kapitalen Overproduktion, maa Daglønnen sættes ned; beskjæftiger en Fabrik 1000 Arbejdere, vil en Nedsættelse af 20 Ore paa Daglønnen i et Aar udgjøre 60,000 Kr. for Fabriken og denne kan være nødsaget til enten at forlange en saadan Nedsættelse eller at stoppe. I begge Tilfælde maa Arbejderen bukke under, og selv kan han ikke gjøre Modstand; men det ligger i Naturens Orden, at Arbejdslønnen dog ikke kan gaa ned under, hvad der udfordres

til Sulteføde. Det, som det kommer an paa, er altsaa at tvinge Kapitalen til altid at holde Daglønnen mindst noget over Sulteføden, og det vilde kunne ske, hvis der fandtes organiserede Mellemed eller Gildelag, som enhver Arbejder enten efter Lov eller Sædvane var forpligtet til at indtræde i, og til hvilken han maatte afgive en vis lille Del af sin Dagløn; saadanne Associationer maatte Kapitalen og Arbejdsgiveren bøje sig for, og Afgiften til dem maatte der i Praxis altid tages Hensyn til ved Daglønnens Ansættelse. Var der kun Tale om, at saadanne Associationer alene skulde være Mellemed imellem Arbejdsgiveren og Arbejderen, kunde man theoretisk vel lige saa godt ved Lov paalægge Arbejdsgiveren at svare et vist Beløb for hver Arbejder, han beskæftiger, eller Husbonden et vist Beløb for hvert Tyende han holder, men det vilde dog altid have sine Vanskeligheder at opkræve disse Afgifter, og desuden skulde saadanne Associationer ogsaa sætte sig til Formaal at støtte Arbejderen paa andre Omraader. For mig og mange andre af det praktiske Livs Mænd stiller det sig som en Nødvendighed, at man nu, da det sociale Spørgsmaal faktisk er rejst hos os i praktisk Form, maa forlange Associationsspørgsmaalet indgaaende drøftet og behandlet af den tekniske Indsigt; først, naar der fra denne Side foreligger nogle praktiske Resultater eller Forslag til praktiske Indretninger, ville vi kunne begynde at skimte, i hvad Retning vi skulle vende vore Tanker. For ikke at blive misforstaaet, skal jeg dog endnu tilføje, at, hvorvel jeg mener, at Arbejderen maa beskyttes mod Dampmaskinens og Kapitalens Magt, anser jeg i Virkeligheden begge disse for i højere Forstand at have været en stor Lykke for Arbejderen

under Befolkningens stigende Tilvæxt; thi Landbrugets Benyttelse af Arbejdskraft synes jo at forblive temmelig konstant, og kunde Kapitalen og Industrien ikke beskæftige Overskuddet af Befolkningen, maatte dette Overskud enten udvandre eller dø af Sult.

Efter denne lille Digression skal jeg vende tilbage til Spørgsmaalet om en Anstalt til Alderdomsforsørgelse for hele Landet. Jeg antager vel, at man igjennem organiserede Mellemed vilde kunne faa direkte Indskud af en meget stor Del af Befolkningen, men langt fra alle ville kunne komme ind under disse, og for dem, hvem dette gjælder, maatte da f. Ex. Kommunerne overtage Forpligtelserne, men det vilde let føre til, at mange i Virkeligheden vilde faa en helt gratis Alderdomsforsørgelse.

Imod en Alderdomsforsørgelsesanstalt for hele Landet gjennem Opsparing af Indskud fra Ungdommen kan altsaa anføres:

at den vil give Anledning til en vistnok uheldig Kapitalkoncentration;

at den ikke udelukker eller kan udelukke de bedre Stillede og derhos byder disse de største Fordele;

at det vil være forbundet med store Vanskeligheder og tildels vil være umuligt at faa det direkte Indskud fra hele Arbejdsklassen.

Det ligger derfor nær at spørge, om der ikke kan findes helt andre Former end de i det foreliggende Lovforslag angivne for at skaffe Landets gamle Borgere en Alderdomsforsørgelse, og Former, hvorunder det er muligt at gennemføre, at Forsørgelsen indskrænkes til de virkelig Trængende. Man maa jo erkjende, at ethvert Individ har et mer eller mindre berettiget Krav

paa i den højere Alder at faa det til Livets Ophold mest Nødtørftige, og Grundloven anerkjender jo ogsaa dette; Samfundet maa paa sin Side forlange — saaledes som ogsaa Lovforslaget opstiller som Grundtanke —, at hver enkelt Arbejder selv skal bidrage til at naa dette Maal, men det maa støtte og staa ham bi i at kunne opfylde denne Pligt; Samfundet eller Statsmagten maa tilvejebringe saadanne Forhold, at Kapitalen i sin Konkurrence ikke gjør det umuligt for ham at betale sin Andel. Det eneste praktiske Middel, som jeg med mit populære Syn paa Sagen kan faa Øje for, er den indirekte Beskatning; skulde man ikke ved at lægge indirekte Skatter paa de store Brugsartikler kunne tilvejebringe de Beløb, der behøves for at give de trængende Gamle en Forsørgelse, saa vilde Opgaven være **umulig**; men den maa være **mulig**, thi det Offenlige har jo allerede Forpligtelsen til at yde Fattigforsørgelsen, og Spørgsmaalet bliver jo kun, hvor meget vil der behøves for, at Fattigforsørgelsen for den værdige Trængendes Vedkommende kan gaa over til en noget større, om jeg saa maa sige, Legatforsørgelse, hvorunder han bevarer sine borgerlige Rettigheder ubeskaarne. Vanskeligheden ved i Øjeblikket at føre denne Tanke videre er, at man først gjennem nærmere Undersøgelser kan naa til en Anskuelse om, hvor store Beløb, der vil kunne blive Tale om; men der kan altid dog anføres saa meget, at man kan begrunde Ønskeligheden af en Undersøgelse.

Efter Folketællingen er der her i Landet c. 274,000 Mennesker over 55 Aar; at give hver af disse 200 Kr. vilde medføre en aarlig Udgift af c. 55 Mill., altsaa et

ligefrem umuligt Beløb, men det er der heller ikke Tale om, thi der skulde jo kun være Tale om de virkeligt Trængende; det er naturligvis noget vanskeligt at præcisere dette Begreb, som et Tankeexperiment vil jeg dertil regne dem, som ikke paa anden Maade, uden en Hjælp af 200 Kr., kunne bringe deres samlede Indtægt op til 300 Kr., og med denne eller en lignende Forudsætning vil Forholdet vistnok stille sig helt anderledes. Vel udgjøre Smaakaarsfolkene den langt overvejende Del af Befolkningen, men det indbyrdes Forhold imellem de forskellige Aldersklasser er meget forskjellig, og, som allerede før bemærket, er Dødeligheden, naar man kommer over Middelalderen, langt større i Arbejdsklassen end hos den mere velstaaende Del af Befolkningen; med den Forudsætning jeg har gjort, antager jeg, at man næppe vilde komme til en aarlig Udgift af 20 til 25 Millioner om Aaret og maaske endog meget mindre, men det maatte nærmere undersøges; der kunde jo være Spørgsmaal, om ikke Kommunerne kunde overtage noget af denne Udgift, da deres Fattigbyrde upaatvivlelig vilde blive lettet betydeligt, og Sagen kom altsaa til at dreje sig om, hvorvidt den Del af de 20—25 Mill., som Staten skulde udrede, kunde fremkomme gjennem indirekte Skatter uden at tilsidesætte Statens Tarv paa andre Omraader.

Alle disse Spørgsmaal behøve imidlertid en Undersøgelse og det forekommer mig at kunne være en smuk Opgave for Nationaløkonomisk Forening at tage denne Undersøgelse i sin Haand, ihvorvel den vil fordre megen Tid og meget Arbejde; vi have jo den fornødne Dygtighed til Ledelsen af saadanne Arbejder, og vi

Andre kunne jo besørge hver sin Del af Detaillen, men vi maa være Mange om det.

Det, som Arbejdet skulde rettes paa, er

at undersøge de pekuniære Forhold, hvorunder vort Lands Befolkning over 55 Aar leve, og da Antallet kun er 274,000, er Opgaven overkommelig;

at samle og bearbejde de Oplysninger, der vistnok tildels alt haves, om Dødelighedsforholdene i de forskjellige Samfundslag, samt at tilvejebringe yderligere Oplysninger;

paa ét Sted at samle, hvad der vides om Fortidens Lavs og Gilders Virksomhed i Retning af at understøtte sine Medlemmer, og endelig at prøve paa at udarbejde nye Former for Syge- og Understøttelseskasser.

Vort Lands Lidenhed vil tillade os at foretage en saadan Undersøgelse, som vilde være umulig i større Lande, og vi ville upaatvivlelig være istand til at tilvejebringe et godt Materiale til Belysning af Arbejder-Spørgsmaalet.

Først naar saadanne mere indgaaende, men dog indenfor Rimelighedens Grænser liggende Undersøgelser af Forholdene ere tilvejebragte, vil man kunne danne sig nogen virkelig Mening om, hvorledes man rettelig skal gennemføre Tanken om at understøtte de værdigt Trængende i deres Alderdom, uden at Understøttelsen bliver til Fattighjælp.

Efter min Mening er man altsaa i Virkeligheden ikke tilstrækkeligt forberedt til at begynde med en Foranstaltning, som nødvendigvis under den ene eller den anden Form vil bidrage til at rejse det sociale Spørgsmaal under en akut Form, men paa den anden Side tror jeg heller ikke, at Faren afværges ved, at Lovfor-

slaget f. Ex. rent ud blev forkastet; Tanken vil altid dukke op igjen, efter at den er vakt af Regeringen, -og jeg vil derfor finde det ret rimeligt, at Alle, der efter deres Følelse mene, at Staten bør understøtte sine gamle Borgere uden at berøve dem deres borgerlige Rettigheder, maa gribe det foreliggende Lovforslag; de kunne altid beholde den Bagtanke: «have vi faaet Fingeren, skulle vi nok senere faa hele Haanden». Det vilde næsten være heroisk, om Gaardmændene ikke med begge Hænder vilde gribe dette Lovforslag.
